

ТИМЧАСОВИЙ ТА ЕКСТРАДИЦІЙНИЙ АРЕШТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

TEMPORARY AND EXTRADITIONAL ARREST IN CRIMINAL PROCEEDINGS: INDIVIDUAL PROBLEMS OF LAW ENFORCEMENT

Давиденко С.В., к.ю.н.,

доцент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджено окремі проблеми правового регулювання процедур застосування та припинення дії таких запобіжних заходів, як тимчасовий та екстрадиційний арешт, спрямованих на забезпечення видачі осіб (екстрадиції), у контексті гармонізації чинного національного кримінального процесуального законодавства з міжнародними стандартами у сфері захисту прав і свобод людини, що свідчить про актуальність даного наукового дослідження.

У представлений роботі здійснено ґрунтовний аналіз положень указанного правового інституту, присвячених особливостям регламентації підстав, умов і порядку застосування тимчасового та екстрадиційного арешту. Виокремлено нормативні конструкції, що використовуються законодавцем під час вирішення питань тематичного спрямування, а також види судових рішень, які можуть бути ухвалені за результатами розгляду відповідного клопотання прокурора.

У ході наукового дослідження звернуто увагу на специфіку закріплених процесуальних гарантій прав осіб, стосовно яких вирішується питання про застосування названих запобіжних заходів, зокрема права визначених у законі учасників кримінального судочинства на оскарження прийнятих судових рішень. У зв'язку із цим наведено аргументацію щодо важливості забезпечення реалізації однойменної засади в такій категорії кримінальних проваджень.

Логічною частиною цієї роботи є характеристика загальної процедури припинення дії тимчасового арешту та запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційного арешту) компетентним органам іноземної держави. Проаналізовано загальноновизнані норми та принципи міжнародного права з означеної теми, сучасну практику національних судів та необхідні правові позиції Верховного Суду.

Сформульовані у статті пропозиції спрямовані на вдосконалення окреслених положень чинного кримінального процесуального законодавства України в частині правового регулювання процедури застосування тимчасового й екстрадиційного арешту. Надано обґрунтовані рекомендації щодо реалізації окремих нормативних приписів вітчизняного законодавства, які свідчать про практичне значення результатів проведеного дослідження.

Ключові слова: запобіжні заходи, тимчасовий арешт, екстрадиційний арешт, видача особи (екстрадиція).

The article examines some problems of legal regulation of procedures for application and termination of such precautionary measures as temporary and extradition arrest, aimed at ensuring the extradition of persons (extradition), in the context of harmonization of existing national criminal procedure legislation with international standards in the field of human rights and freedoms. It indicates the relevance of this research.

In the presented work the thorough analysis of the provisions of the specified legal institute devoted to features of regulation of the bases, conditions and the order of application of temporary and extradition arrest is carried out. The normative constructions used by the legislator in resolving issues of thematic orientation are singled out, as well as the types of court decisions that can be made based on the results of consideration of the relevant petition of the prosecutor.

In the course of the research, attention was paid to the specifics of the established procedural guarantees of the rights of persons in respect of whom the issue of application of these precautionary measures is resolved, and in particular the right of participants in criminal proceedings to appeal against court decisions. In this regard, the argument is given about the importance of ensuring the implementation of the principle of the same name in this category of criminal proceedings.

The logical part of this work is the description of the general procedure for termination of temporary arrest and pre-trial detention in order to ensure the extradition of a person (extradition arrest) to the competent authorities of a foreign state. The generally recognized norms and principles of international law on this topic, the current practice of national courts and the necessary legal positions of the Supreme Court are analyzed.

The proposals formulated in the article are aimed at improving the outlined provisions of the current criminal procedure legislation of Ukraine in terms of legal regulation of the procedure for applying temporary and extradition arrest. Substantiated recommendations for the implementation of certain regulations of domestic legislation, which indicate the practical significance of the results of the study.

Key words: precautionary measures, temporary arrest, extradition arrest, extradition (extradition).

Сьогодні надзвичайної актуальності набувають проблемні питання вдосконалення правового регулювання процедури застосування до певної категорії осіб таких специфічних запобіжних заходів, як тимчасовий та екстрадиційний арешт, із метою забезпечення успішного співробітництва органів правопорядку, інших уповноважених органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері боротьби зі злочинністю транснаціонального характеру, що, беззаперечно, свідчить про подальшу інтеграцію України до загальноновизнаної системи європейських та світових стандартів гарантування прав і свобод людини.

Так, відповідно до статті 583 КПК, тимчасовий арешт як «спеціальний» запобіжний захід застосовується: до затриманої особи, яка вчинила злочин за межами території України; до моменту надходження запиту про її видачу; строком до 40 діб або на інший, встановлений відповідним міжнародним договором України термін (ч. 1). Разом

із тим якщо максимальний строк тимчасового арешту, передбачений частиною 1 цієї статті, закінчився, а запит про видачу такої особи не надійшов, затримана уповноваженими суб'єктами особа підлягає негайному звільненню з-під арешту [1].

За процедурою, визначеною статтею 583 КПК, прокурор звертається до слідчого судді місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого було здійснено затримання, із клопотанням про застосування тимчасового арешту, що за своєю правовою природою має превентивний характер (наприклад, є наявною реальна загроза зникнення затриманої особи у разі її звільнення з місця постійного проживання чи тимчасового перебування на території запитуваної держави, що, безумовно, може ускладнити або взагалі унеможливити процедуру майбутньої екстрадиції). До названого документу додаються: 1) складений у визначеній законом формі протокол затримання особи з обов'язковою відміткою про роз'яснення їй у тому числі права: а) надати згоду на видачу (екстрадицію) для забез-

печення можливості застосувати процедуру видачі (екстрадиції) особи у спрощеному порядку; б) відмовитися від застосування спеціально встановленого правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на її видачу (екстрадицію); 2) документи (матеріали), що містять достатні дані (відомості) про вчинення затриманою особою злочину на території іноземної держави (чи держав) та вибору щодо неї певного запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави; 3) документи, що з достовірністю підтверджують особу затриманого. Крім того, додатком до клопотання прокурора визнається подана у письмовій формі заява затриманої особи про згоду на її видачу (екстрадицію), в якій вона може зазначити про свою відмову від реалізації спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності (за наявності такої письмової заяви). Подане представником сторони обвинувачення клопотання розглядається слідчим суддею у найкоротший строк, але у будь-якому разі не пізніше 72 годин із моменту фактичного затримання даної особи (ч. ч. 3–5 указаної статті).

За алгоритмом процесуальних дій, окреслених у ч. 6 ст. 583 КПК, під час розгляду клопотання слідчий суддя: встановлює дані про особу затриманого; пропонує їй зробити заяву (зміст останньої зазвичай обмежується питаннями стосовно екстрадиційного процесу, правомірності здійсненого затримання, законності й обґрунтованості вибору такого заходу, як тимчасовий арешт); роз'яснює особі як право надати згоду на видачу (екстрадицію) для забезпечення можливості застосувати процедуру видачі (екстрадиції) особи у спрощеному порядку, так і належне їй право на відмову від застосування спеціально встановленого правила стосовно меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на її видачу (екстрадицію); з'ясовує дійсне бажання особи скористатися цими правами; перевіряє істинність і добровільність надання особою не лише згоди на її видачу (екстрадицію), а й відображеної у письмовому вигляді відмови від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності, та реальність усвідомлення нею всіх правових наслідків вираження такої згоди (чи відмови); ретельно перевіряє наявність документів (матеріалів), передбачених п. 2 ч. 4 цієї статті; вислуховує думку прокурора та інших учасників (особи, стосовно якої вирішується дане питання, її захисника, ін.). У зв'язку із цим нагадаємо: якщо затримана особа надала згоду на її видачу (екстрадицію) або надала згоду на видачу та відмовилася від реалізації спеціального встановленого законом правила щодо меж кримінальної відповідальності, суд затверджує згоду особи на видачу (екстрадицію) та застосовує екстрадиційний арешт або відмовляє у затвердженні згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосовує тимчасовий арешт.

За результатами розгляду клопотання прокурора слідчий суддя має постановити один із таких видів ухвал, а саме про: 1) застосування тимчасового арешту; 2) відмову у застосуванні тимчасового арешту, якщо для його вибору відсутні підстави; 3) відмову у затвердженні згоди особи на її видачу та застосування тимчасового арешту. Під час прийняття судом рішень про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту, а також про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), одночасної відмови від реалізації спеціального правила стосовно меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту копія ухвали, винесеної в результаті розгляду питання щодо затвердження згоди особи на її видачу, невідкладно направляється уповноваженому (центральному) органу України (Офісу Генерального прокурора чи Міністерству юстиції України) через відповідну регіональну прокуратуру разом із копією письмової заяви такої особи про згоду на її видачу (екстрадицію) [1].

Наприклад, відмовляючи у задоволенні клопотання прокурора про застосування тимчасового арешту щодо затриманого громадянина Республіки Кіпр ОСОБА_1, слідчий суддя Солом'янського районного суду м. Києва у мотивувальній частині рішення від 23 вересня 2017 р. навів такі аргументи: «До матеріалів клопотання був доданий протокол затримання особи ... та документ, що підтверджує особу затриманого. Разом із тим до клопотання не додано документів, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави. Зазначене ґрунтується лише на письмовому повідомленні Інтерполу, яке носить інформаційний характер. Також відсутні документи щодо вибору стосовно особи запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави. Про наявність такого процесуального документу не зазначено навіть у повідомленні Інтерполу. Таким чином, до клопотання не додано належних процесуальних документів, передбачених п. 2 ч. 4 ст. 583 КПК України. Крім того, у клопотанні зазначено, що особа розшукується компетентними органами Грецької Республіки для притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, який є екстрадиційним, оскільки визначає покарання на строк більше року позбавлення волі. Разом із тим будь-якого доказу чи документу на підтвердження таких обставин до клопотання не додано, зокрема витягу з КК іноземної держави стосовно статей 26, 27, 187 КК Греції, перекладеного та посвідченого належним чином ... Убачається, що під час розгляду клопотання не встановлено, що особа переслідується або розшукується компетентними органами Грецької Республіки з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою» [2].

Контекстно відзначимо: особа, до якої застосовано тимчасовий арешт, її захисник чи законний представник, прокурор вправі оскаржити відповідну ухвалу слідчого судді в апеляційному порядку. Разом із тим не підлягають оскарженню ухвали слідчого судді, якими він: затверджує згоду особи на її видачу (екстрадицію) та застосовує екстрадиційний арешт; затверджує згоду особи на її видачу (екстрадицію), відмову особи від застосування спеціально встановленого законом правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосовує екстрадиційний арешт (ч. 7 ст. 583 КПК).

Окрім того, з'ясування особливостей процесуального статусу особи, до якої застосовано запобіжний захід – тимчасовий арешт, дає змогу констатувати, що вона має право до моменту надходження запиту компетентного органу іноземної держави про її видачу (екстрадицію) подати на розгляд слідчого судді суду, у межах територіальної юрисдикції якого ця особа перебуває під вартою, заяву у письмовій формі про згоду на її видачу (екстрадицію), у котрій може зазначити про своє рішення відмовитися від реалізації спеціального правила стосовно меж кримінальної відповідальності. Представлена заява підлягає невідкладному розгляду слідчим суддею у порядку, передбаченому ч. 6 цієї статті, за обов'язкової участі прокурора, особи, яка подала заяву, її захисника та за необхідності перекладача (ч. 8 ст. 583 КПК). За нормативними вимогами ч. 10 ст. 583 КПК факт надходження запиту про видачу особи (екстрадицію) до закінчення строку тимчасового арешту має наслідком утрату юридичної сили ухвалою слідчого судді про застосування тимчасового арешту лише з моменту винесення слідчим суддею ухвали про застосування екстрадиційного арешту щодо цієї особи. Водночас, якщо особа звільняється з-під тимчасового арешту через несвоєчасне надходження до центрального органу України запиту про видачу, це не перешкоджає застосуванню до неї екстрадиційного арешту в разі отримання в подальшому потрібного запиту (ч. 9 ст. 583 КПК).

У представленому ракурсі дослідження відзначимо, що статтею 16 Європейської конвенції про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р. також унормовано порядок

застосування тимчасового арешту, а саме: у термінових випадках компетентні органи запитуючої сторони (іноземної держави) можуть звертатися із запитом про тимчасовий арешт розшукуваної особи. Своєю чергою, компетентні органи запитаної сторони вирішують це питання відповідно до національного законодавства. У запиті про тимчасовий арешт повідомляється про існування одного з документів, зазначених у п. 2а ст. 12 («оригіналу або завіреної копії обвинувального вироку та постанови суду або постанови про негайне затримання чи ордеру на арешт або іншого розпорядження, яке має таку ж силу і видане відповідно до процедури, передбаченої законодавством запитуючої сторони»), та намір надіслати запит про видачу правопорушника. Окрім того, у цьому документі вказується, за яке правопорушення буде запитуватися видача, де і коли таке правопорушення було вчинене, а також, за можливості, опис зовнішності розшукуваної особи. Запит про тимчасовий арешт надсилається компетентним органам запитаної сторони дипломатичними каналами, безпосередньо поштою, телеграфом, через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол) або у будь-який інший спосіб, який дає змогу мати письмове підтвердження чи який визнається запитованою стороною. При цьому запитуючий орган без зволікань інформується про результати розгляду його запити. Особливо підкреслимо – тимчасовий арешт може бути припинено, якщо впродовж 18 днів після такого арешту запитована сторона не отримує запити про видачу правопорушника і документи, зазначені в статті 12 (у будь-якому разі цей період не може перевищувати 40 днів від дати здійснення арешту). Разом із тим можливість тимчасового звільнення у будь-який час не виключається, однак запитована сторона вживає заходів, які, на її думку, необхідні для запобігання втечі розшукуваної особи. Факт звільнення не перешкоджає повторному арешту та видачі правопорушника у разі отримання в подальшому запити про видачу [3].

Що стосується певних відмінностей у визначенні тривалості вказаних вище строків, то, згідно з положеннями ч. 1 ст. 62 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р., «особа, узята під варту ... повинна бути звільнена, якщо вимога про її видачу не надійде протягом одного місяця зі дня взяття під варту» [4], що, безсумнівно, не сприяє правовій визначеності у цьому питанні та має знайти правильне вирішення саме на законодавчому рівні.

На врегулювання наведених неузгодженостей спрямовані й приписи п. 7.5 Наказу Генеральної прокуратури України «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» від 18 вересня 2015 р. № 223 (зі змінами, внесеними наказами Генеральної прокуратури України від 16.01.2017 № 6, від 09.10.2017 № 287, від 21.12.2018 № 261, від 20.08.2019 № 164), в якому закріплено, що у разі надходження звернення іноземного компетентного органу, зазначеного у п. 7.3 цього Наказу, прокурор відповідного рівня зобов'язаний звертатися до слідчого судді з клопотанням про застосування тимчасового арешту такої особи на строк, передбачений кримінальним процесуальним законодавством або відповідним міжнародним договором України, до надходження запити про її видачу [5].

Процедура застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з метою забезпечення видачі особи (тобто екстрадиційного арешту) детально регламентована статтею 584 КПК [1].

Так, після надходження запити компетентного органу іноземної держави про видачу особи виключно прокурор вправі звернутися з клопотанням про її екстрадиційний арешт до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою. Ініціація вказаних процесуальних дій відбувається за дорученням (або зверненням) центрального органу України. Разом із названим клопотанням на розгляд слідчого

судді, зокрема, подаються: 1) копія запити компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), належним чином засвідчена центральним органом України; 2) документи про громадянство такої особи; 3) наявні матеріали екстрадиційної перевірки, а також інші документи, якими обґрунтовується клопотання про застосування запобіжного заходу – тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційного арешту).

Зважаючи на це, чинний кримінальний процесуальний закон установлює імперативне правило про те, що матеріали, перелік яких подається слідчому судді, мають бути перекладені державною або іншою (якою вільно володіє особа) мовою, передбаченою міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (ч. ч. 1–3 статті 584 КПК). Окрім того, вітчизняний законодавець наголошує: під час вирішення питання про застосування екстрадиційного арешту слідчий суддя керується як положеннями КПК, так і відповідних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Якщо особа, стосовно якої вирішується питання про тримання під вартою, не володіє у достатньому обсязі державною мовою, їй забезпечується участь перекладача (ч. ч. 4, 5 статті 584 КПК), що повною мірою корелює з вимогою підп. «е» п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право, якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, одержувати безоплатну допомогу перекладача [6].

Під час розгляду поданого клопотання слідчий суддя зобов'язаний учинити низку обов'язкових процесуальних дій, а саме: встановити особу; роз'яснити належне їй право надати власну згоду на видачу (екстрадицію) для гарантування можливості застосувати процедуру видачі особи у спрощеному порядку, а також право відмовитися від застосування спеціального правила стосовно меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на видачу (екстрадицію); з'ясувати справжність висловленого особою бажання скористатися цими правами; перевірити істинність і добровільність надання особою не тільки згоди на її видачу (екстрадицію), а й викладеної у письмовому виді відмови від застосування спеціально встановленого правила щодо меж кримінальної відповідальності та дійсність усвідомлення особою правових наслідків такої згоди (чи відмови); ґрунтовно перевірити представлений запит про видачу та наявні матеріали екстрадиційної перевірки; вислухати думку прокурора та інших учасників процесу, присутніх у залі судового засідання.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя постановляє одну з ухвал про: 1) застосування екстрадиційного арешту; 2) відмову у затвердженні згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту; 3) відмову у застосуванні екстрадиційного арешту, якщо для вибору цього запобіжного заходу немає підстав. Під час прийняття судом рішень про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту, а також про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила стосовно меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту, копія ухвали слідчого судді, винесеної в результаті розгляду та вирішення питання щодо затвердження згоди особи на видачу (екстрадицію), невідкладно направляється уповноваженому (центральному) органу України, визначеному статтею 574 КПК, через відповідну регіональну прокуратуру разом із копією письмової заяви особи про згоду на її видачу (екстрадицію) (ч. 7 ст. 584 КПК).

Необхідно зауважити, що під час розгляду в судовому засіданні клопотання слідчий суддя не досліджує питання про винуватість певної особи у вчиненні кримінального правопорушення та не перевіряє законність процесуаль-

них рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави у справі стосовно особи, щодо якої надійшов запит про видачу (ч. 8 ст. 584 КПК).

За нормативними приписами досліджуваної статті постановлена ухвала слідчого судді місцевого суду може бути оскаржена в апеляційному порядку тією особою, щодо якої застосовано запобіжний захід (екстрадиційний арешт), а також її захисником чи законним представником, прокурором. Разом із тим оскарженню не підлягають такі ухвали слідчого судді, якими: затверджується згода особи на її видачу (екстрадицію) та застосовується екстрадиційний арешт; затверджується згода особи на її видачу (екстрадицію), заявлена відмова цієї особи від застосування спеціального правила стосовно меж кримінальної відповідальності та застосовується екстрадиційний арешт (ч. 9 ст. 584 КПК).

Із цього приводу вбачається доцільним акцентувати увагу на правовій позиції Касаційного кримінального суду Верховного Суду, що сформульована у Постанові від 20 березня 2018 р. Так, задовольняючи скаргу захисника, суд відзначив: «ОСОБА_2 12 травня 2017 р. отримав судові рішення українською мовою, а переклад судового рішення італійською мовою Чернігівський слідчий ізолятор отримав лише 29 червня 2017 р. Тобто у той час, коли захисник ... 20 червня 2017 р. вже направив апеляційну скаргу (штамп на конверті – 20 червня 2017 р.). Однак матеріали провадження не містять даних про те, що переклад рішення взагалі було вручено ОСОБА_2. Тоді як судові рішення, викладене державною мовою, отримано захисником ... від ОСОБА_2 під час їх зустрічі 16 червня 2017 р. Отже, у колегії суддів немає в розпорядженні даних, які б спростовували викладені у касаційній скарзі захисником обставини, що об'єктивно перешкодили вчасно оскаржити судові рішення. Вказане вище підтверджує доводи захисника стосовно незабезпечення права особи, щодо якої застосовано екстрадиційний арешт, на оскарження ухвали слідчого судді, що гарантовано ст. 24 та ч. 9 ст. 584 КПК, оскільки ОСОБА_2 не був забезпечений перекладом перебігу судового засідання та був позбавлений можливості на будь-яку комунікацію із захисником у визначений кримінальним процесуальним законом період апеляційного оскарження судового рішення» [7].

Під час реалізації аналізованих положень чинного кримінального процесуального закону слід неухильно дотримуватися імперативної вимоги про те, що екстрадиційний арешт застосовується до остаточного вирішення питання про видачу особи (екстрадицію) та її фактичної передачі, але у будь-якому разі не може тривати більше 12 місяців. У межах цього строку слідчий суддя суду, у межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, зобов'язаний перевіряти наявність підстав: 1) для подальшого тримання особи під вартою або її звільнення за клопотанням прокурора не рідше одного разу на два місяці; 2) для звільнення особи з-під варти за скаргою особи, до якої застосовано екстрадиційний арешт, або її захисника чи законного представника не частіше одного разу на місяць. Утім, звільнення особи з-під екстрадиційного арешту не є перешкодою для повторного його застосування з метою фактичної передачі особи іноземній державі на виконання рішення про видачу, якщо інше не передбачено міжнародним договором України (ч. ч. 10–13 ст. 584 КПК).

Чинний КПК надає особі, до якої застосовано екстрадиційний арешт, гарантоване право до моменту прийняття уповноваженими суб'єктами рішення про її видачу (екстрадицію) подати на розгляд слідчого судді суду, у межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, письмову заяву про згоду на її видачу (екстрадицію), безпосередньо у змісті якої може зазначити про свою відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності. Така заява має бути невід-

кладно розглянута слідчим суддею у порядку, передбаченому ч. ч. 7 і 8 ст. 584 КПК, за участю прокурора, особи, яка подала заяву, її захисника та за потреби перекладача.

Окрім того, ст. 586 КПК регламентовано процедуру припинення тимчасового арешту або запобіжного заходу – екстрадиційного арешту.

Так, тимчасовий арешт або вказаний запобіжний захід автоматично припиняється у визначених законом випадках, а саме якщо: 1) центральний орган України не отримав запит про видачу особи (екстрадицію) у строки, передбачені міжнародним договором України (йдеться як про багатосторонні, так і про двосторонні міжнародні договори України); 2) під час екстрадиційної перевірки, проведеної в порядку ст. 587 КПК, встановлено обставини, за наявності яких екстрадиція особи взагалі не здійснюється; 3) компетентний орган іноземної держави резонно відмовляється (відмовився) вимагати видачу особи; 4) центральним органом України прийнято рішення про відмову у видачі особи (екстрадиції). За змістом положень ч. 1 ст. 589 КПК у видачі особи іноземній державі категорично відмовляється, якщо: 1) особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, відповідно до чинних законів України на час прийняття рішення про її видачу (екстрадицію) є громадянином України (з огляду на наведену норму, не можна оминати увагою правові приписи Основного Закону, що регулюють питання екстрадиції у процесі: громадянин України не може бути виданий іншій державі (ч. 2 ст. 25 Конституції України) [8], а також ст. 10 Кримінального кодексу України: громадянин України, який учинив злочин поза межами України, не може бути виданий іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду. Утім, іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочини за межами України і перебувають на її території, можуть бути видані іноземній державі для притягнення їх до кримінальної відповідальності та віддання до суду (ч. ч. 1 і 2) [9]); 2) злочин, за вчинення якого запитано екстрадицію, не передбачає за законом України покарання у виді позбавлення волі; 3) закінчилися строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку, встановлені законом України за той злочин, за який запитано видачу; 4) компетентний орган іноземної держави не представив на вимогу центрального органу України додаткові матеріали або дані, без яких є неможливим прийняття рішення за запитом про видачу (екстрадицію); 5) видача особи суперечить узятому на себе Україною зобов'язанням за міжнародними договорами нашої держави; 5¹) є обґрунтовані підстави вважати, що видача (екстрадиція) конкретної особи суперечить інтересам національної безпеки України; 6) наявні інші підстави (обставини), передбачені міжнародним договором України.

Окрім того, категорії осіб, яким надано статус біженця, статус особи, яка потребує додаткового захисту, тимчасовий захист в Україні, не можуть бути видані державі, біженцями з якої вони визнані, а також іноземній державі, в якій їх здоров'ю, життю чи свободі загрожує небезпека за такими ознаками, як раса, віросповідання (релігія), національність, громадянство (підданство), приналежність до певної соціальної групи або політичних переконань, окрім випадків, передбачених міжнародним договором України (ч. 2 ст. 589 КПК).

Згідно з ординарним порядком, окресленим у ч. 2 ст. 586 КПК, суб'єктом, уповноваженим на скасування тимчасового арешту чи запобіжного заходу, є керівник відповідної регіональної прокуратури, його перший заступник або заступник (лише за дорученням (зверненням) центрального органу України), а у випадку, передбаченому п. 2 ч. 1 цієї статті, за погодженням з відповідним центральним органом України (а саме, з Офісом Генерального прокурора чи Міністерством юстиції України). Копія

постанови про скасування тимчасового арешту чи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційного арешту) надсилається уповноваженій службовій особі місця ув'язнення та слідчому судді, який приймає рішення про застосування тимчасового арешту або цього запобіжного заходу.

Системний аналіз наведених положень чинних нормативно-правових актів дає підстави стверджувати: законодавство України передбачає доволі ефективні заходи процесуального примусу – тимчасовий та екстрадиційний арешти, які можуть бути застосовані до осіб для забезпечення у подальшому їх видачі (екстрадиції) компетентним органам іноземних держав. Ураховуючи

сучасний стан і загальні тенденції розвитку національного законодавства, а також міжнародний досвід реалізації відповідних нормативних приписів, перспективною вбачається гармонізація кримінального процесуального права України та деяких зарубіжних держав у цій сфері, у зв'язку з чим органам досудового розслідування, прокуратурі та судам різних інстанцій у кожному випадку слід більш ретельно підходити до вибору конкретного запобіжного заходу з метою неухильного дотримання прав, свобод і законних інтересів кожного з учасників кримінального провадження, що, своєю чергою, сприятиме підвищенню ефективності застосування будь-якого із цих запобіжних заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 23 вересня 2017 р., справа № 1-м/760/43/17, категорія справи № 760/19212/17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69323095>.
3. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033?find=1&text#Text.
4. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009?find=1&text#Text.
5. Наказ Генеральної прокуратури України «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» від 18 вересня 2015 р. № 223 (зі змінами, внесеними наказами Генеральної прокуратури України від 16.01.2017 № 6, від 09.10.2017 № 287, від 21.12.2018 № 261, від 20.08.2019 № 164). URL : https://old.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL : https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf.
7. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 20 березня 2018 р., справа № 751/2604/17, провадження № 51-2886км18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72970296>.
8. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.